

ГЕНДЕРНІ МАРКЕРИ МОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА

Антоніна ПРОКОПЕНКО (Суми, Україна)

Стаття висвітлює питання гендерної диференціації мовлення крізь призму вербальної поведінки політичних діячів. На основі аналізу вербальної поведінки розкрито гендерно марковані мовленнєві властивості політиків, які характеризують маскулінні та фемінінні категорії у контексті політичних відношень.

The article deals with the problem of gender differentiation of politicians' speech. It gives the analysis of politicians' verbal behaviour, studies the gender specifics of women- and men-politicians, characterizes masculine and feminine categories in the context of political relations.

Питання мовленнєвої комунікації та мовленнєвого впливу є вельми актуальним у багатьох доменах сучасної науки. Це пояснюється високим розвитком політичних, міжкультурних та економічних відносин у сучасному світі та прагненням сучасного суспільства до вдосконалення та розвитку ефективної людської діяльності у всіх сферах буття. Розширення міжкультурних відносин призводить до превалювання політичного спілкування на тлі кроскультурної комунікації. На політичну арену виходять нові люди, для яких політичне мислення та його вербалізація виступають новим мовленнєвим досвідом. Інший, новий зміст набуло мовлення політичних діячів. У зв'язку з цим необхідно враховувати лінгвістичні та психологічні особливості міжкультурного політичного спілкування. Наразі **актуальним** у даному дослідженні є вивчення вербальних характеристик політичних діячів з акцентом на гендерну приналежність.

Предметом вивчення виступають особливості вербальної поведінки жінок- та чоловіків-політиків.

Об'єктом даного дослідження є мовленнєва поведінка політичних діячів, жінок та чоловіків, що є репрезентованою у текстах англomовного політичного інтерв'ю.

Матеріал дослідження складають тексти політичного інтерв'ю та виступи політиків, зафіксовані в американських та англійських засобах масової комунікації.

Метою статті є аналіз лексико-стилістичних засобів організації англomовної політичної комунікації. У зв'язку з даною метою поставлені наступні **завдання**: проаналізувати основні теоретико-методологічні та концептуальні основи вивчення гендерної лінгвістики; на матеріалі текстів політичного інтерв'ю виявити гендерні маркери мовлення політичних діячів та встановити можливість визначення статевої приналежності політичного діяча на основі його комунікативних ознак; порівняти лінгвістичні особливості мовлення жінок- та чоловіків-політиків.

Постановка загальної проблеми та зв'язок з науковими завданнями. Дослідження виконано в рамках дисертаційної роботи на тему "Політичне інтерв'ю: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти (на матеріалі сучасного англomовного медіадискурсу)."

Наукова новизна полягає у виявленні на основі фактуального матеріалу домінуючих гендерних маркерів вербальної поведінки політичних діячів. Дане дослідження розширює та уточнює поняття гендеру, гендерної диференціації та гендерних маркерів мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх десятиліть гендерні дослідження набули стрімкого розвитку та пріоритетного значення у вітчизняній та світовій лінгвістиці. Про це свідчить антропоорієнтованість сучасної лінгвістичної парадигми, в центрі уваги якої знаходиться людина. У зв'язку з цим у царині лінгвістики під об'єктом дослідження опинилися роботи, що присвячені вивченню впливу гендеру на мовлення людини, вербальної поведінки чоловіків та жінок, проблеми гендерної диференціації мовлення. Серед зарубіжних представників гендерної лінгвістики можна назвати таких як, Р. Лакофф, Д. Камерон, Б. Прайслер, Ф. Сміт, О. Єсперсен, Д. Спендер, М. Адлер, Д. Таннен та багато інших. Щодо вітчизняних дослідників, то тут відомі праці М.А. Китайгородської, О.І. Горошко, О.А. Земської, А.В. Кириліної, А.П. Мартинюк, Н.Н. Розанової, І.І. Халєєвої, В.В.Потапова, І.Г. Ольшанського та інших.

У домені сучасних лінгвістичних досліджень активно вивчається політичний дискурс. Основною задачею цих студій є розкриття механізмів складних кореляцій “мова влада” (в особі політичних діячів). У вивченні взаємозв’язку мовлення та політики превалює прагмалінгвістичний підхід, за допомогою якого вивчаються особливості вербальної поведінки політичного діяча. Критерієм оцінки прагмалінгвістичного аспекту мовленнєвої діяльності є вдалість вибору відправником тексту лінгвістичних одиниць. Вибір необхідної для адресанта одиниці мовлення визначається ситуацією спілкування, цілями та мотивами, які є екстралінгвістичними факторами обґрунтування цього вибору. Політичний дискурс базується на ситуації, що визначається специфічними політичними діями, за допомогою яких політичні діячі регулюють виробництво функціонування суспільства в цілому та розповсюджують суспільно-політичні ідеї за допомогою мови з метою боротьби за владу. Основний компонент системи політичної комунікації – це політик (відправник тексту). Головною задачею політика у комунікаційному акті є вплив на одержувача інформації з метою привернення його на свій бік, нав’язування своїх політичних поглядів та переконань [6: 214].

При здійсненні політичної комунікації необхідно звернути неабияку увагу на вплив фактору гендеру на мовлення спічмейкера разом з вивченням загальних проблем жіночої та чоловічої вербальної поведінки. Вивченням питання впливу гендеру на мовлення людини займається гендерна лінгвістика, яка трактується як наука, що вивчає залежність функціонування мови від гендерних розбіжностей, які виявляються у процесі вербальної комунікації й зумовлені статтю індивіда. Гендер як елемент сучасної наукової моделі людини відображує соціальні, культурні й психологічні аспекти статі, тобто є комплексом соціально-культурних явищ, що співвідносяться зі статтю індивіда і відображуються у мовленні [1].

Поняття “гендер”, яке увійшло в науковий вжиток як альтернатива поняттю “стать”, порушило традиційний, патріархальний підхід до розуміння чоловічого й жіночого становища в суспільстві. Цей концепт, на відміну від поняття “стать”, що фіксує біологічні детермінанти статевих відмінностей, торкається психологічних, соціальних і культурних відмінностей між чоловіком і жінкою, вказуючи на їх соціальне походження [2: 7]. Гендер – це складний соціокультурний конструкт, який відображає відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках між чоловічим і жіночим. У рамках цього підходу гендер розуміється як організована модель соціальних відносин між жінками і чоловіками, яка не тільки характеризує їх спілкування і взаємодію в сім’ї, а і визначає їх соціальні відносини в основних інституціях суспільства [3]. Гендер, таким чином, трактується як один з базових вимірів соціальної структури суспільства, який разом з іншими соціально-демографічними і культурними характеристиками (раса, клас, вік) організує соціальну систему.

Стрижневу роль у презентації гендерної соціокультурної інформації у процесі гендерної соціалізації індивіда відіграють різнорівневі гендерно марковані одиниці, тобто одиниці, що фіксують статеву належність референта. Гендерно марковані одиниці, позначаючи референтів чоловічої й жіночої статі, актуалізують у дискурсі весь асоціативний потенціал, що відбиває історично сформований соціокультурний зміст когнітивних категорій маскуліності і фемініності, тобто уявлення про сукупність типових і/чи бажаних анатомо-біологічних, емоційних, психічних, соціокультурних і поведінково-психологічних характеристик, асоційованих з належністю індивіда до чоловічої чи жіночої статі в певній лінгвокультурі [5: 111].

Ефективність політичного діалогу в системі “політик – потенційний прибічник”, – дієвість “зворотного зв’язку” можна підвищити на основі науково встановлених особливостей ведення політичного діалогу, використання маркерів комунікативного успіху – лексичних, граматичних, стилістичних, соціально-культурних та зокрема гендерних, правильний підбір яких дозволяє перетворити у “свою” будь-яку аудиторію, навіть у випадку “змішаного” в аспектах статі та соціальних інтересів складу її учасників. З іншої сторони, знання політиком гендерних маркерів мовленнєвої поведінки та вдале їх застосування у процесі політичної комунікації дозволить усунути або мінімізувати можливий негативний

вплив мовленнєвого повідомлення, пов'язаний з біологічною статтю автора. Мовленнєві маркери текстової форми політичної комунікації репрезентують маскулітні/фемінітні характеристики автора інтерв'ю й можуть використовуватися як засіб оптимізації соціально-політичного діалогу, коли в залежності від конкретних умов ситуації спілкування автор навмисно підсилює або мінімізує існуючі статевомовленнєві відмінності.

Жіноче та чоловіче мовлення має свої особливості, відмінні та подібні риси. Мова не тільки виражає культурні погляди на гендер, але і утворює гендерну ідентичність особистості. Наша манера спілкування визначає нас як жінку, або як чоловіка. Загалом, ми самі створюємо свій гендер через розмову. Саме тому ми повинні брати до уваги певні відмінності, що виникають у процесі спілкування чоловіка і жінки. Культура спілкування існує тоді, коли мовці бачать зв'язок між цілями спілкування, методами їх досягнення та шляхами інтерпретації спілкування [4: 168]. В західних культурах для типово чоловічої поведінки характерними вважаються такі риси, як активність, рішучість, прагнення до змагання та досягнень, для жіночої – пасивність, нерішучість, комфортність, залежність, відсутність логічного мислення та прагнення до досягнень. Але все це стереотипи, тому іноді не відповідають дійсності. Жіночу мовну поведінку характеризують також як ввічливу й гіперкоректну, як більш “гуманну”. На думку дослідників [5: 113] це проявляється в тому, що жінки частіше використовують емфазу, частіше чоловіків ухиляються від прямої відповіді на запитання, жінки схильні до вживання престижних, стилістичних підвищених форм, книжкової лексики, ввічливих форм, аніж чоловіки. Мова чоловіків “компактніша”. Чоловіки в ситуації змішаної комунікації розмовляють більше, ніж жінки, перебивають жінок, задають напрямок розмови. На морфологічному рівні дослідниками також відзначається ряд особливостей. Так, дієслів у мові чоловіків набагато менше, але чоловіки виявили чітку преференцію до використання дієслів недоконаного виду в активному стані. Статистично значимими для чоловічої писемної мови стали співвідношення вживань “іменників до дієслів” (на користь іменників) і “прислівників до прикметників” (прикметники зустрічаються частіше прислівників).

Гендерні маркери мовлення політичних діячів об'єктивуються у стилістичних, лексичних, синтаксичних, культурно-соціальних характеристиках елементів текстової комунікації. Таким чином, на прикладі інтерв'ю політичних діячів було виявлено, що фемінітні маркери мовлення проявляються у вживанні жінками-політиками таких засобів організації комунікації:

– порівняльні звороти (*Princess Diana: “You see yourself as a good product that sits on a shelf and sells well”, “I was thick as a plank...”, “... people were using my bulimia as a coat on a hanger”* [7]; *Condoleezza Rice: “I’m as impatient as anyone...”, “And that’s as good a basis as any ...”* [8]);

– цитування (*Princess Diana: My husband said, “Go over to the other side and speak to them”, ...and William said, “Mummy, I think you’ve been hurt”* [7]; *Condoleezza Rice: The driver said, “Oh, a man with a machine gun...”* [8]);

– усталені звороти (*Princess Diana: “...your self-esteem is at a low ebb”, “I was at the end of my tether”, “...my husband would hold more cards than I would”* [7]; *Condoleezza Rice: “... who were trying to bring the system down”, “If by radical change people men is he going to drop that goal?”* [8]);

– питальні, риторичні, розділові речення (*Princess Diana: “But, who knows?”, “Our boys – that’s what matters, isn’t?”* [7]; *Condoleezza Rice: “And do I really want to pay the price of an Iranian nuclear weapon?”, “You know, how would we do this?”* [8]);

– повтори (*Princess Diana: “... yes I did, yes I did”, “A long time, a long time...”, “I goes on and on and on...”, “They’ve been so force-fed with marital problems, whatever, whatever, whatever, that they’re fed up”* [7]; *Condoleezza Rice: “Before the war, before the war...”* [8]);

– перифрази (*Princess Diana: “... there was a lot of anxiety going on within our four walls”, “I’d like to be a queen of people’s hearts...”* [7]);

– паралелізми (*Princess Diana: “I sit here with hope because there’s a future ahead, a future for my husband, a future for myself and a future for the monarchy”* [7], *Condoleezza Rice: “I*

assume they'll act, I assume they'll do it", "We can help. We can support. We can do a lot of things..." [8]);

– модальні конструкції (*Princess Diana: "... if you can have rampant bulimia..."*, *"I think every strong woman in history has had to walk down a similar path" [7]; Condoleezza Rice: "You may have noticed that the Israeli Prime Minister..." [8];*

– вставні конструкції (*Princess Diana: "It was so, you know, if we are going..."*, *"Well, ..."*, *"So, ..." [7]; Condoleezza Rice: "Now, to be fair, ..."*, *"... which has been, by the way, a demand..." [8];*

– вигуки (*Princess Diana: "Mmm..."*, *"Uh,uh..."*, *"...er..."*, *"Yup, we did" [7]; Condoleezza Rice: "Mm-hmm, ..."*, *"Oh, ..."*, *"Gee." [8].*

Також жінки-політики у своєму мовленні вживають терміни (*Princess Diana: "post-natal depression..."*, *"...bulimia..." [7]; Condoleezza Rice: "...nuclear weapons..."*, *"...disarmament..."*, *"Military alliance..."*, *"...repression..."*, *"...extremists..." [8]*), аббревіатури (*Condoleezza Rice: "NATO..."*, *"UN Security Council..."*, *"...GCC..."*, *"CoCom..."*, *"...WMD..."*, *"ІАЕА..." [8]*), маловживані форми (*Condoleezza Rice: "...militia..."*, *"...refusenik..." [8]*), скорочені (*Princess Diana: "...albeit..."*, *"...fridge..." [7]*) та розмовні слова (*Princess Diana: "...basket-case..."*, *"...yeah" [7]*), що, на думку багатьох вчених, є характерним для чоловічого мовлення.

Маскулінні маркери мовлення проявляються у вживанні чоловіками-політиками таких засобів організації комунікації:

– термінологічна та професійна лексика (*Barack Obama: "... inflation was actually negative"*, *"... if you have health insurance,..."*, *"... it's going to be deficit neutral"*, *"My critics say everything is a tax increase" [9]; Joe Biden: "... we'd have combat troops out of the cities"*, *"What we offered the prime minister, as well as the speaker, as well as the two vice presidents..."*, *"the chairman of the Joint Chiefs of Staff, the secretary of state, the secretary of defense, the national security adviser..." [10];*

– абстрактні іменники (*Barack Obama: "... as well as bringing peace and stability"*, *"... it is a form of collaboration based on honesty, sincerity..." [9]; Joe Biden: "... we abhor the violence that took place"*, *"... it's now our responsibility" [10];*

– негативні речення (*Barack Obama: "... there some people who don't like me because of my race"*, *"... you don't – you don't get – you don't get time on the nightly news" [9]; Joe Biden: "... we cannot dictate to another sovereign nation what they can and cannot do..."*, *"I don't know what prompted her decision to not only not run again and ..." [10];*

– прецизійна лексика (*Barack Obama: "Health care premiums went up 5.5 percent last year"*, *"You and I are both paying \$900..."*, *"There are essentially private HMOs..." [9]; Joe Biden: "The United Nations has started a process..."*, *"... we are now only about 120 days into the recovery package" [10].*

У результаті дослідження вербальної поведінки політичних діячів було з'ясовано, що вона має гендерну маркованість, яка виражається у приналежності до категорій фемінінності та маскулінності. Гендерні маркери мовлення політичних діячів складають як типологічні фонетичні та лексико-стилістичні аспекти, так і специфічні, конкретно мовленнєві, культурно-обумовлені фонетичні та лексико-стилістичні аспекти, які позначені інтонацією та іншими невербальними засобами впливу на аудиторію. У мовленні політиків присутні специфічні індивідуальні (для жінок та чоловіків) лексико-стилістичні та фонетичні маркери. До лексико-стилістичних маркерів належать метафори, алюзії, цитування, термінологія, іронія, повтори, паралелізм, інверсія та інші, до фонетичних – інтонація. Особливості мовлення жінок-політиків, як і чоловіків, виявляються у стратегії ведення розмови, її тематичній спрямованості та способі організації висловлювання. Відмінності в поведінці, характерах чоловіків і жінок, їх нерівне становище в суспільстві мають не природжений характер, а, будучи сконструйовані суспільством, вони постійно відтворюються за допомогою його символів і норм. Таким чином, вербальна поведінка жінок- та чоловіків-політиків має диферентні характеристики, але ця різниця у їх мовленні має ймовірний характер, демонструючи різноманітність властивостей маскулінності й фемінінності, їх залежність від системи гендерних і культурних норм, а також велику кількість

індивідуальних характеристик, які не збігаються з нормативною моделлю та труднощами систематизації фактуального матеріалу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Борисенко Н.Д. Лексичні засоби загальної оцінки у мовленні персонажів сучасної британської драми (гендерний аспект) // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2004. – №16. – 1-3.
2. Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Київ, 11-13 грудня 2003 р., додаткове видання). – Київ: ПЦ “Фоліант”, 2004. – 70 с. – ISBN 966-8474-18-X.
3. Гендер. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%80>
4. Гоца Н.М. Гендер у перекладі: історичний розвиток, основні аспекти та особливості вивчення // Вісник Житомирського державного університету. – 2009. – №45. – С. 168-171.
5. Мельник Ю.П. Об’єктивація гендерних стереотипів у сучасній лінгвістичній науці // Вісник Житомирського державного університету. – 2009. – №45. – С. 110-114.
6. Самарина И.В. Прагмалінгвістическое исследование речевой деятельности политиков по коммуникативным стратегиям “Создания круга своих и круга чужих” // Вестник СамГУ. – 2006. – №8(48). – С.213-219.
7. BBC1 Panorama interview with the Princess of Wales, Broadcast in November 1995. Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/politics97/diana/panorama.html>
8. The Secretary of State talks about the crises we face, and what we need to do. Interview by By William Beaman and Conrad Kiechel. Режим доступу: <http://www.rd.com/your-america-inspiring-people-and-stories/interview-with-condoleezza-rice/article28523-2.html>
9. ABC News, this week George Stephanopoulos interview with president Barack Obama. Sept. 20, 2009. Режим доступу: <http://abcnews.go.com/ThisWeek/Politics/transcript-president-barack-obama/Story?id=8618937&page=3>
10. ABC's George Stephanopoulos Goes Behind the Scenes with Vice President Joe Biden in Iraq. Interview. July 5, 2009. Режим доступу: <http://abcnews.go.com/ThisWeek/Politics/Story?id=8002421&page=1>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Антоніна Прокопенко – аспірантка кафедри перекладу Сумського державного університету.

Наукові інтереси: структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні аспекти сучасного англомовного медіадискурсу.

АКСІОЛОГІЧНА МОДАЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ЗМІСОВОЇ ТА СТРУКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ ІНТЕРВ'Ю

Ольга СУШКЕВИЧ (Кіровоград, Україна)

Стаття присвячена проблемі аналізу аксіологічної модальності в системі цілісності та зв'язності основної частини інтерв'ю з англо- та україномовними творчими особистостями. Наводяться та порівнюються способи змістового та структурного поєднання функціонально-модальних блоків.

The paper deals with the analysis of value modal in the system of coherence and cohesion of the body of the interview with English- and Ukrainian-speaking creative personalities. The meaning and structural connection means of functional-modal blocks are provided and compared.

Модальність як вираження мовцем ставлення до повідомлення та співвідношення останнього з дійсністю виступає категорією, що конститує текст, постає чинником цілісності та зв'язності, експлікує постать мовця. Функціональність аксіологічної модальності в інтерв'ю як односпрямованому діалозі виявляється у виявленні позиції інтерв'юера, точки зору щодо піднятих питань зогляду на ціннісну установку інтерактантів та незримо присутнього читача. **Актуальність** розгляду даного виду модальності в основній частині інтерв'ю визначається тим, що у фазі розвитку інтерв'ю зосереджуються головні та другорядні (допоміжні) теми обговорення, при висвітленні яких перетинаються ціннісні установки журналіста, респондента, читача й «третього джерела», на позиції якого опираються співрозмовники (категорія авторитетності). Відповідно, за таких умов аксіологічна модальність набуває полімодального вигляду.

На сучасному етапі лінгвістичних досліджень науковці звертаються до проблеми функціональності та засобів вираження аксіологічної модальності в тексті, зокрема, у діалозі, а також до текстотворчого потенціалу модальності (В.П. Руднев [4: 8-23], Гончарова Н.В. [1], Соловьева Л.Ф. [5], Шведова Н.Ю. [6: 72], Конюшкевич М.І. [3] та інші). Разом з тим, проблема аксіологічної модальності як чинника цілісності та зв'язності тексту дотепер не знайшла ґрунтового висвітлення в науці про мову.

Таким чином, ми ставимо за **мету** у даній статті прорівняти конструктивний потенціал аксіологічної модальності в основній частині інтерв'ю з англо- та україномовними творчими особистостями. Поставлена мета передбачає вирішення наступних **завдань**: окреслення понять «цілісність» та «зв'язність» тексту та інтерв'ю; представлення способів поєднання